

MAKING THE POLITICAL PERSONAL

Appropriate and desirable parents in social worker's assessments of same-sex second-parent adoption

KATARINA NYSTRÖM

Keywords

Same-sex parenthood, second-parent adoption, assessment process, social work, governmentality, heteronormativity

Summary

This article analyses social worker's assessments of appropriate same-sex parenthood in the case of second-parent adoption in Sweden, thereby investigating the governmentality directed towards same-sex parents and how this governing practise normalises certain discourses on parenthood. The material consists of interviews with social workers assessing second-parent adoptions, which have been analysed through a discourse analysis deploying theoretical frameworks on governmentality and heteronormativity. Great differences were found among which criteria were used to condition same-sex parenthood and the impact of social workers own perceptions of suitable parenthood and the purpose of the assessment process. Different standards for appropriate same-sex parenthood and heterosexual parenthood were apparent in the governmentality directed towards same-sex parents, where the legal parenthood of same-sex parents was conditioned by for example unemployment, overweight or a possible forthcoming divorce, conditions that clearly wouldn't terminate heterosexual parents' custody rights nor their legal parenthood. A juridical-biological hegemony was often dominating the social worker's perception of "normal" legitimate parenthood rendering same-sex parent's already existing social parenthood of little importance in the assessment process. Through the social worker's assessments and the heteronormative discourses on suitable and desirable parenthood they imply, the state's biopolitical strive were made visible. Same-sex parents were disciplined both in regard to their bodies, such as health and weight, as well as their way of life, such as their relations and economic resources. The governmentality directed towards same-sex parents thus demands self-governing practises and assimilation to the social worker's both hetero- and homonormative standards in order to attain a legal affirmation of their parenthood.

Att inseminera utanför svensk sjukvård innebär för olikkönade par att båda föräldrarna automatiskt blir juridiskt erkända, men för samkönade par måste den ena parten ansöka om närstående-adoption. Med hjälp av begreppen governmentalitet och heteronormativ logik undersöker artikeln socialtjänstens utredningar av dessa närståendeadoptioner och visar hur vad som anses vara lämpligt föräldraskap regleras hårdare för samkönade par än olikkönade.

ATT GÖRA DET POLITISKA PERSONLIGT

Lämpliga och önskvärda föräldrar i socialtjänstens utredningar av samkönad närståendeadoption

KATARINA NYSTRÖM

Dagens lagstiftning tvingar många hbtq-personer att adoptera sina egna barn genom närståendeadoption för att juridiskt erkännas som barnets förälder. Detta gäller i de fall då samkönade par får barn utan hjälp av svensk sjukvård som exempelvis genom heminsemination eller insemination på klinik utomlands. Detta gäller dock inte olikkönade par som får barn, oavsett om de är ogifta eller om någon eller båda parter saknar genetiska band till barnet såsom vid ägg- och/eller spermadonation (Mägi och Zimmerman 2015: 186ff). Lagstiftningen gör således här tydlig åtskillnad mellan föräldrar i olikkönade och samkönade relationer och deras möjligheter att erkännas juridiskt. För att en samkönad närståendeadoption ska godkännas krävs att paret är gifta och att svensk domstol bedömer att adoptionen är till fördel för barnet. För att avgöra detta begär tingsrätten ett yttrande från socialnämnden om huruvida den sökande är lämplig som förälder (Socialstyrelsen 2014: 175). Det saknas emellertid reglering för *vad* socialsekreterarna ska utreda när det gäller samkönade föräldrars lämplighet (Socialstyrelsen 2014: 187). Bedömningsprocessen styrs därför till stor del av socialsekreterarnas egna normer och värderingar om lämpligt föräldraskap vilket påverkar de kriterier som socialsekreterarna anser att samkönade föräldrar

måste uppfylla. Därmed bidrar socialsekreterarna till att skapa och vidmakthålla diskurser om lämpligt och önskvärt föräldraskap vilket genom den myndighetsutövning som utredningarna innebär villkorar och kontrollerar samkönat föräldraskap. Närståendeoptionen villkorar emellertid inte bara föräldrarnas vårdnad utan är också en förutsättning för att barnet ska få rättigheter knutna till ett juridiskt föräldraskap såsom rätt till försörjning, arv/barnpension då en förälder avlider, samt umgängesrätt och underhåll vid en separation. Socialsekreterarnas adoptionsutredningar får således också långtgående konsekvenser för samkönade föräldrars barn och deras rättigheter och trygghet.

Det saknas idag svensk forskning om socialtjänstens normer och värderingar kring lämpligt och önskvärt samkönat föräldraskap och hur detta påverkar adoptionsutredningarna varför denna artikel ämnar bidra till att fylla en viktig forskningsmässig lucka. Malmquist har ur lesbiska föräldrars perspektiv visat att adoptionsprocessen ofta upplevs som utdragen och krävande där flera föräldrar vittnar om oprofessionella socialsekreterare som ställt irrelevanta, okänsliga och ibland direkt kränkande frågor och där adoptionsansökan upplevts som beroende av socialsekreterarens välvilja (Malmquist 2015: 359ff). Ur ett annat perspektiv har bland annat Jonsson Malm (2011), Nordqvist (2006) och Edenheim (2005) analyserat de statliga offentliga utredningar och lagförslag som på olika sätt villkorat samkönat föräldraskap i Sverige. Dessa studier visar hur heteronormativitet

och kärnfamiljsideal präglat statens syn på samkönat föräldraskap. Som Jonsson Malm synliggör präglades utredningarna av en oro för att barn i homosexuella familjer inte skulle få en normal könsutveckling, där psykologisk forskning som visade att barnen växte upp till "normala heterosexuella individer" blev en förutsättning för att homosexuellt föräldraskap skulle anses vara förenligt med barnets bästa. Homosexuella föräldrar förväntades ta ansvar för att barnen inte skulle drabbas av samhällets fördomar vilket krävde både moral, öppenhet och normalitet. På så sätt menar Jonsson Malm "att disciplineringen av den homosexuella familjen var tydlig" där "den governmentalitet som genomsyrar utredningstexterna utmärks av en strävan efter att anpassa sig efter normer och praktiker i det rådande samhället" (Jonsson Malm 2011: 293) och därmed till ett heterosexuellt tvåsamhetsideal (Jonsson Malm 2011: 291ff). Edenheim visar i linje med detta hur utredningarnas interpellationer ofta har inneburit "att homosexuella har tilldelats rättigheter i utbyte mot anpassning till utredningarnas definition av homosexualitet" (Edenheim 2005: 238) samt att utredningarna lett till en befestning av heteronormativa värderingar. Ett talande exempel utgörs av hur utredningarna omformulerat forskning som visat att homosexuella föräldrar på en rad punkter är *bättre* än heterosexuella föräldrar till att homosexuella föräldrar *inte är sämre än* heterosexuella föräldrar. Som Edenheim understryker visar detta "att homosexuella helt enkelt inte *kan* tillskrivas egenskaper som är bättre än förebilden, eftersom

hela den tänkta normaliseringskedjan i så fall brister” (Edenheim 2005: 176). Som Nordqvist visar konstruerar utredningarna även föräldraskap som i första hand biologiskt vilket speglas i det trauma som förutsätts föreligga för det barn som inte är i kontakt med sitt biologiska ursprung. En biologisk premiering som emellertid kan brytas då rätt genusrelationer upprättas och reproduceras i icke-biologiskt föräldraskap:

När en biologisk far byts ut mot en annan man förblir genusrelationerna i familjen intakta och att fastställa ett biologiskt faderskap anses inte ligga i myndigheternas intresse. När den biologiska fadern byts ut mot en kvinna, blir möjligheten att fastställa faderskap en central juridisk fråga. (Nordqvist 2006: 40).

Nordqvist visar därmed hur queert föräldraskap står i konflikt med en statlig heterosexuell familjeideologi (Nordqvist 2006: 39ff) vilket leder till olika förutsättningar för föräldrar i samkönade och olikkönade relationer att erkännas juridiskt. Denna artikel tar fasta på denna allvarliga problematik och ämnar, vilket Malmquist också eftersöker, bredda kunskapen om närståendeadoptionsprocessen utifrån socialsekreterarnas perspektiv.

Utifrån ett queerteoretiskt perspektiv syftar denna artikel till att undersöka socialsekreterares bedömningar av lämpligt föräldraskap i samband med samkönad närståendeadoption för att därigenom belysa statens styrning och disciplinering

av föräldrar som faller utanför den heterosexuella normen. Studien ämnar specifikt besvara följande frågeställningar: Vilka kriterier väljer socialsekreterarna att granska och varför? Vilka problemframställningar dominerar i socialsekreterarnas utredningar och vilka diskurser om föräldraskap skapas och vidmakthålls genom detta? Hur kan problemframställningarnas diskursiva effekter förstås i termer av governmentalitet och heteronormativitet? Studien bygger på socialsekreterarnas egna utsagor om de tolkningar och bedömningar de gör av vad som är lämpligt föräldraskap i samband med samkönad närståendeadoption.

Empiriskt material

Studien är baserad på intervjuer med åtta socialsekreterare som arbetar med närståendeadoptioner inom juridiskt samkönade par i Stockholms län våren 2016. Samtliga respondenter har socionomexamen och har arbetat med dessa frågor under 7 - 15 år, det varierar dock hur många ärenden de har haft. Det har under intervjuerna tydliggjorts att frågorna specifikt handlar om just närståendeadoption inom samkönade par och inte övriga förekommande adoptionsutredningar. Intervjuerna har utförts utifrån Kvaless (1997) principer om den kvalitativa forskningsintervjun där en semistrukturerad intervjuguide som tematiskt fokuserat olika delar i socialsekreterarnas utredningar har tillämpats. Materialet har sedan bearbetats utifrån studiens diskursanalytiska metod samt studiens teoretiska ramverk och begrepp vilka redogörs för i det följande.

Analytisk metodologi

För att belysa den statliga styrning som sker genom socialsekreterarnas myndighetsutövning och de diskurser och problemframställningar som skapas därigenom har jag inspirerats av Bacchis diskursanalytiska metod *What's the problem represented to be?* (Bacchi 2009). I Bacchis metodologi ses statliga insatser och policyer för att lösa olika samhällsliga problem inte som oskyldiga reaktioner på redan fixerade och definierbara problem som existerar exogent utanför den politiska sfären. Istället skapar dessa policyer själva aktivt det som anses vara ett "problem" genom de implicita problemframställningar som de politiska lösningarna förutsätter och vilar på, vilket i sin tur ger vidsträckta implikationer för vilka insatser som vidtas och de konsekvenser dessa leder till (Bacchi 2009: 2ff). Som Bacchi understryker styrs och kontrolleras befolkningen av statens problematiseringar varför en analys av statens makt bör fokusera problematiseringarna snarare än "problemen" (Bacchi 2009: ixff). Fokus kommer därmed att ligga på vilka problemframställningar som framträder i socialsekreterarnas beskrivningar, vilka bakomliggande antaganden som dessa problemframställningar vilar på samt var tystnaderna finns, det vill säga vad det *inte* talas om. I sin egenskap av socialt konstruerade tolkningar kan dessa problemframställningar synliggöra diskursiva konstruktioner. Det sätt på vilket socialsekreterarna genomför och motiverar sin utredning får konsekvenser för de föräldrar som berörs av utredningen och det bidrar även till att skapa och vidmakthålla diskurser om vad som är lämpligt föräldra-

skap. Studiens material kommer löpande att analyseras med hjälp av Bacchis diskursanalytiska metod tematiserat efter de olika granskningsområden som framträtt i socialsekreterarnas adoptionsutredningar.

Teoretiska ramverk och begrepp

För att analysera socialsekreterarnas bedömningar av lämpligt samkönt föräldraskap och därigenom statens styrning av föräldrar som faller utanför den heterosexuella normen kommer jag i denna studie att använda ett teoretiskt ramverk som sammanfogar governmentalitetsteori och queerteori. Governmentalitet kan i korthet beskrivas som statliga försök att påverka olika aspekter av individers handlande utifrån specifika normuppsättningar och motiv. I Foucaults tolkning omfattar governmentalitet systematiska och reglerande styrningspraktiker vilka i första hand syftar till att indirekt och reflexivt bestämma medborgares *handlingsmöjligheter*. Governmentalitet kan alltså förstås som en maktstrategi som verkar genom att förmå individer att styra sig själva utifrån önskade riktningar där *självreglering* blir ett centralt begrepp. Governmentalitetsteori kan således möjliggöra analyser av hur processer kring statlig dominans och styrning är länkade till självstyrningspraktiker (Lemke 2011: 3ff). En central arena för governmentalitet utgörs av biopolitiken vilken enligt Foucault syftar till att reglera och kontrollera befolkningen och dess förökning, sexualitet, hälsa med mera (Foucault 2004: 137ff). Därmed blir familjeförhållanden, livsstil och levnadsförhållanden viktiga aspekter i den moderna biopolitiken

(Dean 2010: 188ff). Den statliga makten över livet organiseras enligt Foucault utefter två poler: disciplineringen av individens kropp och den regulativa kontrollen över befolkningen. Den biopolitiska maktens utveckling har enligt Foucault lett till normers ökade betydelse på bekostnad av juridiska lagar. Normalisering blir därför ett centralt maktverktyg för en biopolitisk styrning av önskade kroppar och befolkning där självreglering utgör en viktig komponent. Statens biopolitiska styrning präglas således av både disciplinerande och normaliserande strategier vilka utgör viktiga teoretiska begrepp i denna studie (Foucault 2004: 137ff).

Som tidigare forskning har visat genomsyras den statliga styrningen av samkönat föräldraskap av en heteronormativ logik. Jag kommer därför i denna artikel att förena governmentalitetsteori med olika queerteoretiska verktyg för att synliggöra hur dessa samverkar i socialsekreterarnas myndighetsutövning gentemot samkönade föräldrar. Mer specifikt kommer jag att undersöka hur *den heterosexuella matrisen*, *heteronormativitetens bärande principer* samt *heteronormativa orienteringslinjer* kan användas för att analysera heteronormativa konstruktioner i socialsekreterarnas utredningar. Den heterosexuella matrisen kan användas som teoretisk modell för att beskriva en hegemonisk genusdiskurs som utgår från att

kroppars koherens och begriplighet med nödvändighet förutsätter ett stabil köns som uttrycks genom ett stabilt genus [...] som definieras oppositio-

nell och hierarkiskt genom heterosexuallitetens tvingande praxis (Butler 2007: 235f).

Genom detta synliggör Butler det system varigenom vissa kroppar och subjektpositioner förstås som naturliga, begripliga och önskvärda medan andra osynliggörs eller ständigt relateras till en tänkt norm baserad på en obruten kedja mellan förväntat kön, genus och begär. Kopplat till detta kommer jag även att tillämpa Tinnerholm Ljungbergs teorier om hur också *begripligt föräldraskap* kan förstås utifrån samma logik där föräldrar bör ha en intakt kedja mellan genetiskt-biologiskt-juridiskt-socialt föräldraskap för att de ska anses som legitima, vanliga och riktiga föräldrar (Tinnerholm Ljungberg 2011: 81). I nära anknytning till detta synliggör Rosenberg hur heteronormativitet utgår från två bärande principer – exkludering och inkludering. Genom *exkludering* utesluts alla avvikelser från normen och denna dikotomisering leder till att det heterosexuella naturaliseras och lämnas oproblematiserat medan det avvikande icke-heterosexuella blir det som måste förklaras. Den andra bärande principen utgörs av *inkludering* – assimilering genom införlivandet av avvikelser i normen. Rosenberg visar hur detta är ett effektivt sätt att neutralisera och politiskt avvärja de avvikande. Genom att förment erkänna det avvikande utan att omtala eller synliggöra det förlorar det avvikande sin egenart och styrka (Rosenberg 2002: 100ff). I relation till detta visar Ahmed hur vår livscykel förväntas följa vissa socialt

konstruerade orienteringslinjer såsom familjelinjen och *den straighta linjen* (straight som i både rak och heterosexuell) och hur dessa underbygger heterosexualitet som obligatoriskt och där queera liv läses som avvikelser från den straighta linjen. Orientering enligt vissa linjer har i detta perspektiv stor makt att påverka kroppar och subjekt och hur vi genom denna orientering upptar och uppfattar ett utrymme (Ahmed 2006: 2ff). Utifrån dessa teorier visar Ahmed hur vissa kroppars ankomst kan ske obemärkt medan andra upplevs som mycket synliga och även hotande mot den rådande, i det här fallet straighta, linjen. En avvikande queer kropp kan emellertid söka assimilera sig till den straighta linjen genom vad Ahmed kallar *homonormativitet*. Denna assimilering kan därmed

'extend' the straight line to some queers, those who can inhabit the forms of marriage and family, which would keep other queers [...] 'off-line' (Ahmed 2006: 173).

Socialekreterarnas utgångspunkter avgörande

Socialekreterarnas syn på adoptionsutredningens syfte får avgörande betydelse för hur och i vilken omfattning olika kriterier utreds och bedöms och därmed för den governmentalitet som riktas gentemot föräldrar i samkönade relationer. I intervjuerna framgår att en avgörande faktor är huruvida socialekreterarna anser att den förälder som måste ansöka om närståendeadoption redan är förälder eller *blir* förälder först genom adoptionsbeslutet. Med Bacchis begreppsapparat kan detta förstås som att det bland socialekreterarna råder skilda problemförståelser kopplat till ett redan existerande alternativt blivande föräldraskap. Vissa socialekreterare utgår från att föräldern som måste adoptera sitt barn inte blir förälder vid barnets födelse utan först i samband med deras godkännande av dem som lämplig förälder. En socialekreterare motiverar exempelvis sin mycket omfattande utredning av samkönade föräldrar med att:

Här så ska vi ju ta ställning till ett *blivande* föräldraskap och då tänker jag att det finns inte för många frågor för det handlar ju om *en framtid* för ett barn som ska *få* en förälder juridiskt.

Här kopplas alltså utredningens omfattning till att det är ett barns *blivande* förälder som ska utredas. Jag tolkar detta uttalande som att socialekreteraren ser utredningen som avgörande i skapandet av en förälder, och det "blivande" föräldraskapet framhålls som motivering till en mycket omfattande granskning. Problemframställningen kan i detta resonemang förstås som en generell misstro mot barnlösa i allmänhet och samkönade föräldrar i synnerhet och

deras lämplighet som föräldrar, där legitimt föräldraskap i större utsträckning kopplas till en intakt kedja mellan genetiskt-biologiskt-juridiskt-socialt föräldraskap. Bland de socialsekreterare som resonerar på detta sätt framträder även en problemförståelse som utgår från att det kan finnas anledning att tvivla på föräldrarnas lämplighet utifrån att den behöver samhällets ”hjälp” att erkännas som förälder. Det kan handla om att man anses behöva samhällets hjälp för att skaffa barn eller att man har valt att gå utanför svensk lag när man skaffat barn. En socialsekreterare menar exempelvis att:

Kan man skaffa barn så får man ju göra det men behöver man samhällets hjälp för att bli förälder då är det ju så att det finns diverse regelverk som reglerar det och där utövar ju samhället en viss kontroll. [...] Då har vi skyldighet att gå in och kolla så att de här blivande föräldrarna faktiskt kan säkerställa goda uppväxtförhållanden och då blir ju vissa saker ganska naturliga att kolla upp.

Min tolkning är att en sådan problemframställning vilar på antaganden om att en förälder som saknar biologiska band till barnet, och som dessutom har gått utanför svensk sjukvård för att få barn, är potentiellt mindre kvalificerad och lämplig som förälder. I likhet med Nordqvists tidigare presenterade forskningsresultat premieras även här det biologiska och juridiska bandet till barnet i synen på lämpligt föräldraskap där föräldrar med en intakt kedja mellan genetiskt-biologiskt-juridiskt-socialt föräldraskap ses som det normala och legitima. Problemet blir inte nödvändigtvis bara att föräldern saknar biologiska band till barnet utan att personen också har gått utanför det statligt sanktionerade sättet att få barn på (det vill säga utanför svensk sjukvård). Att då behöva samhällets ”hjälp” att bli rättslig förälder – något som i sig beror på samhällets lagstiftning som aktivt frånskriver föräldern juridiskt föräldraskap – blir således ett argument för att genomföra en mer omfattande utredning. I problemförståelsen lämnas oproblematiserat varför det är en så avgörande skillnad om paret har fått barn genom det av staten avsedda tillvägagångssättet eller inte. Likaså utelämnas att det här genomgående endast drabbar samkönade par då olikkönade par som får barn inte behöver genomgå en närståendeadoption, och att det därmed finns en tydlig diskriminering där endast samkönade pars föräldraskap villkoras på detta sätt.

Tystnaden i dessa problemframställningar tolkar jag som att det framförallt rör det redan existerande sociala föräldraskapet. Denna aspekt av föräldraskapet utelämnas och osynliggörs helt i socialsekreterarnas resonemang och konstrueras därmed som varande utan betydelse. Detta får som konsekvens att samkönade föräldrar i socialsekreterarnas utredningar ses som barnlösa trots sitt sociala

föräldraskap. Min tolkning är att denna ”barnlösa” förälder då också ses som legitimt jämförbar med andra personer som önskar bli föräldrar genom internationell adoption – trots omfattande skillnader i såväl lagstiftning som reglering. Effekterna av en sådan problemförståelse blir en legitimering av ökad kontroll och disciplinering av samkönade föräldrar samt normalisering av ett föräldraskap med intakt kedja mellan genetiskt-biologiskt-juridiskt-socialt föräldraskap. Analysen visar att diskurser som kan skönjas i dessa problemframställningar handlar om föräldraskap som grundat i främst biologiska och juridiska band där sociala band ges en underordnad roll men också diskurser om att personer som avviker från föräldraskapsnormen får finna sig i att granskas. Även diskurser om socialsekreterarnas myndighetsutövning som föräldraskapande synliggörs.

Vissa socialsekreterare ger även uttryck för att genom adoptionsutredningen vilja utöva en *samhällelig kontroll* av den sökande föräldern utifrån socialtjänstens eget intresse. Jag tolkar deras utsagor som att dessa socialsekreterare mer eller mindre explicit vill undanröja föräldrar med sociala problem – antingen genom att neka socioekonomiskt resurssvaga föräldrar adoption eller villkora adoptionen utifrån krav på genomgångna stödinsatser. Detta resulterar i en omfattande utredning av kriterier utan bäring på adoptionsbeslutet utanför utredningens syfte och mandat. I enlighet med Bacchi kan i intervjumaterialet alltså skönjas olika framställningar av vad som är ”problemet”. En problemförståelse som återfinns är att en förälders sociala eller ekonomiska problem är oförenliga med att adoptionen ska anses vara till fördel för barnet. Därför bör socialtjänsten ingripa. Vissa socialsekreterare ger explicit uttryck för att de vill undanröja familjer med sociala problem, såsom arbetslöshet. En av dem menar till exempel att:

[...] du måste kunna försörja dig. Just där kommer jag inte ihåg vad var ärendet och inte till området heller men nej de sa nej för att [social]nämnden ville inte ha något socialfall i området.

Utifrån socialtjänstens eget intresse av att inte ha några ”socialfall” i området uttrycker socialsekreteraren därför att en förälders arbetslöshet utgör ett hinder för en samkönad närståendeadoption. En sådan problemframställning bygger på antaganden om att socialtjänsten har såväl mandat som syfte att undanröja ”socialfall” – i det här fallet rätt att förvägra samkönade föräldrar juridiskt erkänt föräldraskap på grund av försörjningsproblem. Det lämnas här oproblematiserat varför detta ska gälla endast samkönade par och deras barns rätt till juridiskt erkända föräldrar, då olikkönade par som får barn inte behöver genomgå en närståendeadoption och därmed leva upp till dessa krav. Därigenom normaliseras en statlig disciplinering av samkönat föräldraskap uti-

från skilda och hårdare villkor jämfört med olikkönat föräldraskap. En annan framträdande problemförståelse i intervjuerna utgörs av att samkönade par kan ha sociala stödbehov som bör identifieras i samband med adoptionsutredningen. Framförallt handlar det då om att socialsekreterarna vill passa på att identifiera problem som kan behöva sociala hjälpinsatser såsom vid konflikter mellan föräldrarna. Detta för att de nu – till skillnad från när det gäller olikkönade par – får möjlighet att komma in i familjernas hem och utreda familjerna. En socialsekreterare säger exempelvis att ”nu när man får chansen som man inte gör med heterosexuella som sen kommer hit och krigar, att nu får vi ju chansen liksom att komma hem och se”. Dessa socialsekreterare lyfter själva att de utifrån ett socialtjänstperspektiv utreder saker som egentligen inte har bäring på ett adoptionsbeslut. En socialsekreterare menar att:

[...] om de är på väg att separera, det är ju heller inte egentligen ett skäl till [avslag] men då skulle man ju verkligen nä men då kanske vi får pausa det här nu, vi kanske ska gå i stödsamtal och kolla hur ska ni klara av det här och vad behöver ni för hjälp och stöd i den här situationen.

Detta tolkar jag som att socialsekreteraren vill förorda en närståendeadoption först *efter* att uppställda villkor på att paret har gått i stödsamtal har uppfyllts. En sådan problemförståelse utgår från antaganden om att det är legitimt att undersöka samkönade par *just för att möjligheten finns* – inte för att alla föräldrar granskas på detta sätt. Min analys av detta är att det finns tystnader kring vad som är närståendeadoptionsutredningens egentliga syfte. Konsekvensen blir därmed att kriterier utan bäring på en adoptionsansökan på ett oproblematiserat sätt granskas under en närståendeadoptionsutredning. Likaså ifrågasätts inte att samkönade föräldrar därigenom får se sitt föräldraskap granskat på ett sätt som inte drabbar olikkönade par som får barn – och som alltså inte behöver genomgå en närståendeadoption – med risk för en utelämnande och integritetskränkande utredning. Effekterna av sådana problemförståelser blir en utmätat legitim anledning till ökad kontroll och disciplinering av samkönade föräldrar samt en normalisering av att just samkönade föräldrar får se sitt föräldraskap granskat på detta mer omfattande sätt jämfört med olikkönade föräldrar. Min tolkning är också att de bidrar till att skapa och vidmakthålla diskurser om närståendeadoptionsutredningen som en legitim social kontrollinstans för att upptäcka stödbehov samt, återigen, diskurser om att personer som avviker från en heteronormativ föräldranorm får finna sig i att granskas.

Att utreda *barnets bästa* är en annan återkommande motivering till utredningarnas syfte och innehåll. Socialsekreterarna uttrycker emellertid olika tolkningar

av vad som faktiskt är barnets bästa – såväl sinsemellan som i den egna argumentationen – varpå barnets bästa ofta visar sig fungera som en godtycklig legitimering av den governmentalitet som riktas mot samkönade föräldrar. En problemförståelse kan här skönjas som utgår från att ett rättsligt erkännande av en förälder som lever i en samkönad relation, och de rättigheter barnet då erhåller, endast är till barnets bästa om föräldern inte uppvisar några brister vad gäller exempelvis hälsa, socioekonomiska resurser eller konflikter i parrelationen. En stundande separation eller en sökande förälders arbetslöshet eller kroniska sjukdom anses då inte vara förenligt med barnets bästa. En av socialsekreterarna menar exempelvis att

vi tittar på att det ändå är en stabil relation för att kunna adoptera, för är det så att den är jättesvajig då kanske det inte är det bästa för barnet att adopteras.

Jag tolkar detta uttalande som att det vid konflikter i parrelationen eller en stundande separation anses som barnets bästa att ”slippa” få sin andra förälder juridiskt erkänd. En sådan problemframställning vilar på antaganden om att barnets bästa inte är förenligt med att få sin förälder rättsligt erkänd då denna exempelvis ska separera från barnets andra förälder. Vidare antas här att föräldrar som saknar biologiska och juridiska band till barnet är potentiellt mindre lämpade utifrån barnets bästa jämfört med föräldrar med en intakt föräldraskapskedja mellan genetiskt-biolo-

giskt-juridiskt-socialt föräldraskap. Detta då det sällan anses vara barnets bästa att frånta olikkönade föräldrar vårdnad eller juridiskt föräldraskap på ovan nämnda grunder. Därmed synliggörs i min analys hur socialsekreterarnas bedömningar av det bästa för barn till föräldrar i samkönade relationer skiljer sig från det som generellt anses vara det bästa för barn till föräldrar i olikkönade relationer. Socialsekreterarnas syn på barnets bästa verkar således vara något som påverkas av föräldrarnas sexuella läggning. Min tolkning är att en sådan problemförståelse gör att samkönade föräldrar måste leva upp till både mer omfattande och hårdare krav jämfört med olikkönade föräldrar som får barn och som alltså inte behöver genomgå en närståendeoption.

Tystnaderna i denna problemförståelse rör barnets bästa i relation till barnets faktiska anknytning och relation till föräldern kopplat till det sociala föräldraskap som ofta tillskrivs mycket liten betydelse i sammanhanget. Den mest framträdande tystnaden handlar enligt min analys emellertid om att de krav som socialsekreterarna utifrån barnets bästa ställer på föräldrar i samkönade relationer inte ställs på föräldrar i olikkönade relationer när de får barn. Det talas inte om att olikkönade föräldrar inte skulle fråntas vare sig vårdnad eller rättsligt föräldraskap utifrån barnets bästa på grund av exempelvis arbetslöshet eller skilsmässa. Jag tolkar det som att samkönade föräldrars villkorade föräldraskap lämnas opblematiserat, vilket medför att skillnader i olikkönade och samkönade föräldrars förutsättningar att bli föräldrar – och den governmentalitet som utövas – osynliggörs.

Alternativa problemförståelser utelämnas därmed, såsom att det utifrån barnets bästa är ett problem att inte båda dess föräldrar som den lever med och har en anknytning till, erkänns juridiskt föräldraskap. Detta skulle allvarligt kunna äventyra barnets bästa och strida mot *Barnkonventionen* om barnets rätt till sina föräldrar och trygghet oavsett föräldrarnas status i samhället. De effekter som dessa problemframställningar enligt min analys leder till är att samkönade föräldrar får se sitt föräldraskap villkorat på andra och strängare sätt jämfört med olikkönade föräldrar. Därmed skapas en diskurs om barnets bästa som en legitim anledning till ökad kontroll och disciplinering av samkönade föräldrar, samtidigt som olikkönat föräldraskap med en intakt föräldraskapskedja normaliseras utifrån vad som anses vara barnets bästa. Analysen visar att de diskurser som skapas och vidmakthålls utifrån detta handlar om legitimt föräldraskap som i första hand heterosexuellt, där föräldraskap med en intakt föräldraskapskedja uppfattas som mer förenligt med barnets bästa. Vidare framträder återigen diskurser om att samkönade föräldrar får finna sig i att granskas hårdare, eftersom deras föräldraskap endast anses vara till barnets bästa om de inte uppvisar några brister i vare sig relationer, socioekonomiska resurser, hälsa med mera.

Önskvärda och lämpliga föräldrar

Diskursanalysen av intervjumaterialet visar hur socialsekreterarna granskar samkönade föräldrar utifrån en mängd olika kriterier som bygger på deras egna normer kring vad ett lämpligt och önskvärt föräldraskap kan vara. Stora skillnader tycks finnas mellan vad som granskas och hur detta bedöms i varje enskilt fall. Detta medför såväl likvärdighetsproblem som rättsosäkerhet för de sökande föräldrarna. Nedan beskrivs fyra av de mer framträdande kriterierna som enligt intervjuerna förekommer i socialsekreterarnas utredningar (för en utförligare genomgång av samtliga kriterieområden se Nyström 2016).

De flesta socialsekreterare lägger, enligt intervjuerna, stor vikt vid *föräldrarnas parrelation*. Relationens *stabilitet* och *varaktighet* utmålas som det avgörande kriteriet. Här framträder en problemframställning där en instabil parrelation anses oförenlig med att adoptionen ska vara till fördel för barnet och därför måste granskas. En sådan problemframställning vilar på en rad antaganden om vad en god varaktig och stabil relation är eller kan vara. I socialsekreterarnas utredningar framträder att samkönade föräldrar bör ha varit ihop en längre tid utan några konflikter eller avbrott. En socialsekreterare menar exempelvis att:

Ja att det är någon kris i relationen, eller har nyligen varit, vi flyttade isär för ett halvår sen men sen kom barnet. [...] För det är ju ändå det vi tittar på att det ändå är en stabil relation för att kunna adoptera.

Min tolkning är att instabilitet i form av konflikter i relationen eller en stundande separation anses vara oförenligt med att adoptionen är till fördel för barnet. Det anses därmed som barnets bästa att endast få sin ena förälder juridiskt erkänd då föräldrarna har en konflikt sinsemellan. Vissa socialsekreterare utreder emellertid inte bara den nuvarande parrelationen utan granskar också föräldrarnas *tidigare* relationer. En socialsekreterare berättar exempelvis att hen utreder ”tidigare förhållanden hur har det sett ut, har det varit många avbrott, ja men då blir ju det en faktor att beakta och ta upp till diskussion”. En annan socialsekreterare ser det som relevant att titta på om föräldern har haft många tidigare relationer: ”lite bakåt tittar vi förstås också om det har varit relationer så där mycket och så där”. Här tolkar jag socialsekreterarens slutsats som att en person som har haft många avbrott i en tidigare relation eller som har haft flera olika parrelationer skulle vara sämre lämpad att ha en långvarig relation och därmed anses vara sämre lämpad som förälder. Här framträder även hur socialsekreterarna ser vissa parrelationer som mer önskvärda än andra. Vidare utgår problemförståelsen från att det krävs en god relation föräldrarna emellan för att föräldern ska kunna vara en bra förälder till sitt barn. Det talas inte om att det skulle kunna vara viktigare för barnet att få båda föräldrar juridiskt erkända *i synnerhet* inför en separation. I socialsekreterarnas utsagor ifrågasätts inte heller att just samkönade föräldrars relationer bedöms efter högt ställda krav på ett sätt som inte olikkönade pars föräldraskap villkoras mot, eftersom de inte behöver genomgå en närståendeadoption när de får barn. Effekterna av en sådan problemförståelse blir att samkönade föräldrar disciplineras utifrån de normativa krav som deras parrelation måste uppfylla för att få bli juridiska föräldrar. Socialsekreterarnas problemframställningar bidrar även till att skapa och vidmakthålla diskurser om goda relationer som långvariga, monogama och fria från konflikter samt diskurser om gott föräldraskap som grundat i en parrelation där parrelationen blir en förutsättning för att föräldern ska anses lämplig som förälder.

Ekonomiska resurser var ett annat område som ofta granskades och bedömdes som centralt för föräldrarnas lämplighet. I intervjuaterialet framträder en problemframställning där bristande ekonomiska resurser anses oförenligt med att adoptionen ska vara till fördel för barnet och därför måste granskas. I intervjuerna lyfts föräldrarnas försörjningsförmåga fram som central för adoptionsutredningen där flera socialsekreterare signalerar att arbetslöshet, avsaknad av fast anställning eller förekomst av försörjningsstöd i socialregistret inte är förenligt med att adoptionen ska vara till fördel för barnet. Här framträder tydligt hur socialsekreterarna önskar ekonomiskt resursstarka föräldrar utifrån ett visst klassmässigt ideal, ett klassideal som ytterligare framträder i den granskning

som vissa socialsekreterare gör av familjens bostadsförhållanden där kriterier såsom att föräldrarna har fast bostad, att barnet har ett eget sovrum samt bostadens läge anses viktiga. Sammantaget målar de flesta socialsekreterare upp en generell bild där den samkönade föräldern ska ”vara en bra *rekorderlig* person” och en *lämplig* förälder. Lämplighet beskrivs i detta sammanhang som

att man har fast bostad, man har ett arbete, man lever i en stabil relation, man har stabila relationer utanför sitt förhållande också med familj och med nätverk.

Ekonomiska och sociala faktorer är således en central del i konstruktionen av en lämplig samkönad förälder. Min analys är att denna problemframställning till stor del vilar på antaganden om att välbärgade föräldrar är mer lämpliga än ekonomiskt resurssvaga föräldrar. Det förutsätts således att det finns ett samband mellan ekonomiska faktorer och kvaliteten på förälder–barn–relationen, och tas för givet att god ekonomi och gott föräldraskap följer varandra. I samband med detta talas det inte heller om att ekonomiska problem förekommer i olikkönade relationer, utan att föräldrarna för den sakens skull fräntas sitt juridiska föräldraskap. I intervjuerna råder också tystnad kring varför just samkönade föräldrar ska granskas i relation till dessa kriterier.

Min analys är att det genom denna problemframställning dels produceras direkta effekter, som att en förälder i en samkönad relation som är arbetslös under adoptionsprocessen kan få se sitt sociala föräldraskap stå utan ett juridiskt erkännande. Dels skapas omfattande disciplinerings effekter då samkönade föräldrar kan behöva leva upp till en rad krav utifrån normativa klassmässiga ideal såsom fast anställning, stor bostad och inga tidigare försörjningsproblem för att villkoras ett föräldraskap. Här blir det återigen tydligt att den governmentala styrningen medför olika krav på föräldrar som lever i samkönade och olikkönade relationer – på ingen annan grund än just deras sexualitet. Analysen blir därmed att även socialsekreterarnas problemframställningar kring ekonomi bidrar till att normalisera olika måttstockar för samkönat respektive olikkönat föräldraskap. I dessa resonemang skapas och vidmakthålls diskurser om socioekonomiskt resurstarka föräldrar som goda föräldrar och diskurser om samkönat föräldraskap som ett villkorat sådant.

Manliga och kvinnliga förebilder är ett annat kriterium som enligt intervjuerna förekommer i flera av socialsekreterarnas utredningar. Problemframställningen som aktualiseras här kan förstås som att utan förebilder av olika kön riskerar barnet att inte få kunskap om heterosexualitet och heterosexuella familjebildningar. En socialsekreterare poängterar exempelvis att:

För att de blir inte kanske lesbiska de där barnen [skratt] så att det är inget som smittar säg så att förstår du vad jag menar? Det måste vara att det inte bara är så mamma-mamma det finns och pappa-pappa, det finns mamma-pappa eller ja så att det måste vara redo att barnen ser det och de förstår det sen när de blir stora och tittar skillnaderna.

”Problemet” kan också förstås som att utan denna kunskap finns risk för att barnets sexuella läggning påverkas, vilket framträder tydligt i en annan socialsekreterares resonemang om vikten av manliga och kvinnliga förebilder:

[...] om det är en kille som växer upp med två killar att han ska få lära känna kvinnor och se vad det finns för ja, han ska inte bara vara hänvisad till den manliga världen, och han ska få, jag tänker också att han ska få en reell möjlighet i vuxen ålder att välja hur han vill leva.

Jag tolkar dessa resonemang som en oro för att barn med samkönade föräldrar riskerar att inte förstå att det också finns heterosexuella föräldrar, likaså att barnet utan andra ”reella” valmöjligheter riskerar att själv ”bli” homosexuellt. Detta visar således hur det heterosexuella familjeidealet i socialsekreterarnas resonemang *frånskriver* en normposition och istället konstrueras som en utsatt företeelse. Likaså hur ett homosexuellt liv i intervjumaterialet framställs som avvikande och mindre önskvärt, och där heterosexuella ”valmöjligheter” blir avgörande för barnets välmående, i likhet med Jonsson Malms forskningsresultat (2011: 291f). Till skillnad från tidigare studier där manliga och kvinnliga förebilder lyfts fram som viktiga för barnens genusutveckling är det här främst barnets heterosexualitet som ska säkras. Problemförståelsen i dessa uttalanden vilar på antaganden om att barnet endast kan lära sig om manligt och kvinnligt och heterosexuella familjebildningar från de egna föräldrarna, och alltså inte från det omgivande samhället. Den vilar också på antagandet om att det är skadligt för barnet att inte få kunskap om heterosexualitet. Därmed kan en heteronormativ utgångspunkt skönjas i socialsekreterarnas uttalanden, som vilar på att heterosexualitet är det önskvärda och normala. Intervjupersonerna talar inte om att ”problemet” inte gäller det omvända, det vill säga att utan samkönade förebilder så ”blir” barnet heterosexuellt eller riskerar att inte få kunskap om samkönade familjer. Detta synliggör hur det som faller utanför den heterosexuella normen ses som mindre önskvärt och potentiellt mer skadligt för barnet – något som dock lämnas helt oproblematiserat av socialsekreterarna. Min tolkning är också att de manliga och kvinnliga förebilder som de samkönade föräldrarna måste erbjuda sina barn bör vara heterosexuella sådana, även om detta inte uttalas

explicit. Därmed synliggörs än mer heteronormativa antaganden och utgångspunkter där manligt och kvinnligt antas följa en normativ begärskedja mellan förväntat kön, genus och begär i linje med den heterosexuella matrisen (Butler 2007: 235f). Min analys är att de effekter som dessa problemframställningar leder till dels är att heterosexuella föräldrar och familjer normaliseras som såväl det önskvärda som det normala, där ett avvikande från den heterosexuella matrisen konstrueras som ett problem. Problemframställningarna leder även till disciplinerande och styrande effekter där samkönade föräldrar anses ha ett särskilt uppdrag att ge barnet förebilder av motsatt kön, och därigenom indirekt också säkra deras heterosexualitet, för att bedömas som lämpliga för en närståendeadoption. Problemframställningarna kan även tolkas som ett uttryck för socialsekreterarnas vilja att säkra en orientering av samkönade föräldrars barn till en önskad straight familjelinje där queert liv ses om en oönskad avvikelse från denna linje (Ahmed 2006: 2ff). Genom dessa problemframställningar skapas och vidmakthålls diskurser om det heterosexuella som det normala och önskvärda när det gäller såväl familjer och föräldrar som barns sexuella identitet. Som en konsekvens framträder också diskurser om det homosexuella som ett avvikande oönskat "problem" som måste lösas.

Förälderns *hälsa* är enligt intervjuerna ett annat vanligt förekommande granskningsområde i socialsekreterarnas utredningar. I intervjuerna framträder en problemframställning där en förälders ohälsa anses oförenlig med att adoptionen ska vara till fördel för barnet och därför måste granskas. Ohälsa tycks emellertid tolkas på vitt skilda sätt av socialsekreterarna. Vissa berättar att de gör omfattande utredningar av den fysiska och psykiska hälsans stabilitet, där de också begär in läkarintyg och utdrag från Försäkringskassan. De kriterier som då bedöms är huruvida föräldern har en längre tids sjukskrivning eller många upprepade sjukskrivningar bakom sig. En socialsekreterare uttrycker exempelvis att hen inte skulle förorda en adoption om "man har väldigt mycket sjukskrivningar av olika anledningar. Fast hälsan kan vara god men att man alltid ser att det ja men det är en frekvens som återkommer". Utifrån läkarintygen säger sig socialsekreterarna bedöma om det förekommer en allvarlig eller kronisk sjukdom eller "att det är en prognos som inte är god som kommer att påverka ett barn i ett framtida perspektiv". Fokus för dessa socialsekreterare är således hur ohälsa kan komma att påverka föräldraskapet framöver och det blir därmed uppenbart att de endast uppfattar föräldern som en eventuellt blivande sådan. Detta är en utgångspunkt som tydligt påverkar hur samkonat föräldraskap villkoras utifrån förälderns hälsa och dess eventuella påverkan på barnets omhändertagande. Socialsekreteraren signalerar alltså att det är i barnets intresse att "slippa" få sin förälder rättsligt erkänd om denne lider

av ohälsa. En sådan problemframställning förutsätter att ohälsa är oförenligt med att adoptionen ska vara till fördel för barnet och vilar på antaganden om att föräldrar som inte är fullt friska är sämre lämpade än fullt friska föräldrar.

Det är emellertid inte bara svåra sjukdomar som bedöms utan också mindre allvarliga hälsotillstånd kan i denna problemförståelse utgöra grund för avslag. En socialsekreterare säger att ”du får inte vara för tjock [skrattar], vad heter det IBM [BMI] så ja vi måste fråga sådant också numera” och preciserar, på min direkta fråga om detta verkligen gäller samkönad närståendeadoption, att ”Ja om du är överviktig så, vad är överviktig det är 30 tror jag eller 25 eller något sådant, vi måste titta”. I det här uttalandet blir det således tydligt att vissa socialsekreterare även utreder och bedömer all form av övervikt som en försvarande omständighet som potentiellt kan leda till avslag för samkönade föräldrar. Detta utgör uppenbart inte ett kriterium som olikkönade föräldraskap villkoras mot då olikkönade par som får barn inte behöver genomgå en närståendeadoption och därmed leva upp till dessa krav. För barn till samkönade föräldrar anses det däremot som bättre för barnet att endast ha en normalviktig förälder juridiskt erkänd istället för att ha två föräldrar, där den ena är något överviktig.

Min analys är att tystnaderna i denna problemframställning framförallt rör det faktum att föräldern redan tar hand om sitt barn och är en (social) förälder för barnet. Genom att återigen utelämna det sociala föräldraskapet görs endast föräldrarnas hälsa, och inte dennes faktiska omvårdnadsförmåga och relation till barnet, avgörande i bedömningen. Det lämnas även oproblematiserat att den governmentala styrningen medför att samkönade och olikkönade föräldrars lämplighet i relation till hälsa betraktas olika, där olikkönade föräldrar inte skulle fråntas juridiskt föräldraskap på de grunder som samkönade föräldrar här måste uppfylla. Socialsekreterarnas problemframställningar disciplinerar därmed tydligt samkönade föräldrar, vilka tvingas försöka leva upp till normativa hälsoideal för att de ska erkännas juridiskt föräldraskap. Problemframställningarna bidrar även till att befästa diskurser om gott föräldraskap som kopplat till god hälsa där en förälders ohälsa ses som oförenlig med att adoptionen är till fördel för barnet.

Avslutande diskussion

Som analysen visar får socialsekreterarnas syn på adoptionsutredningens syfte och innehåll och de problemframställningar och diskurser som synliggörs stora konsekvenser för samkönade föräldrar. Socialsekreterarnas egna normer kring vad som är lämpligt och önskvärt föräldraskap styr de kriterier som samkönade föräldrar måste uppfylla för att erkännas rättsligt föräldraskap. Utifrån Foucaults teorier om governmentaltitet kan närståendeadoptionsregleringen

och socialsekreterarnas utredningar förstås som en del i en statlig styrning som på flera sätt indirekt och reflexivt söker styra och begränsa samkönade föräldrars handlingsmöjligheter i önskade riktningar (Lemke 2011: 3ff). Om du som förälder i en samkönad relation går utanför det statligt sanktionerade sättet att skaffa barn på (genom svensk sjukvård) styr staten genom att då begränsa och villkora dina möjligheter att bli juridisk förälder. Utifrån ett governmentalitetsperspektiv kan den statliga styrningen förstås som en maktstrategi som inte i första hand direkt förbjuder denna väg till föräldraskap men som syftar till att förmå föräldrar att välja andra mer önskvärda vägar. Då detta inte uppnås tar regleringen en än mer personlig riktning där föräldern måste leva upp till högt ställda krav på personliga kvalifikationer utifrån samhälleliga normativa ideal. En självreglering främjas därmed där samkönade föräldrar personligen får assimilera sig till de krav som ställs – såsom att lösa sina relationsproblem, skaffa sig en fast anställning eller gå ner i vikt – för att staten ska erkänna dem som juridiska föräldrar till sina barn. Genom denna indirekta styrningspraktik styrs de samkönade föräldrarna för att skapa önskvärda föräldrar och familjer utifrån bland annat heteronormativa, klassmässiga och funktionsfullkomliga ideal. Samkönade föräldrar utsätts för en tydlig disciplinering av allt från deras kroppar, i form av hälsa och vikt, till deras livsföring, i form av ekonomiska resurser och relationer. Här blir utifrån Foucaults terminologi statens biopolitiska strävan

tydlig i konstruktionen av ”produktiva” samhällsmedborgare. Denna disciplinering opererar till stor del genom de normer för lämpligt föräldraskap som manifesteras i socialsekreterarnas utredningar. Det blir tydligt vad som enligt socialsekreterarna anses normalt och önskvärt där samkönade föräldrar bland annat ska ha god ekonomi och fast anställning, en stabil och långvarig relation, vara fullt friska utan tidigare sjukskrivningar och ha många heterosexuella vänner för att anses som godtagbara föräldrar till sina barn. Det ska dock framhållas att socialsekreterarna uppgav att de i de allra flesta ärenden ansåg att närståendeadoptionen var till fördel för barnet. Mot den bakgrunden framträder socialsekreterarnas utsagor om den egna utredningen än mer som ett uttryck för deras normer kring önskvärda och lämpliga samkönade föräldrar, vilket styr vad som utreds, snarare än en saklig och reell bild av de bedömningar som faktiskt görs. Denna diskrepans kan även tyda på att samkönade föräldrar, i syfte att bli godkända, genom självreglering och genom hur de presenterar sitt föräldraskap för socialsekreterarna faktiskt assimilerar sig efter de normer om lämpligt föräldraskap som socialsekreterarna ger uttryck för.

Utifrån intervjumaterialet har socialsekreterarnas utredningar inte enbart visat sig utgöra en governmental styrning utan en i högsta grad heteronormativ sådan. Socialsekreterarnas utredningar och de problemframställningar och diskurser som synliggjorts i analysen av intervjuerna bygger till stor del på en logik om att brott i en tänkt *föräldraskapskedja* föranleder

misstanke om samkönade föräldrars lämplighet och legitimitet. Föräldraskap med intakt kedja mellan genetiskt-biologiskt-juridiskt-socialt föräldraskap konstrueras som norm mot vilken avvikande samkönat föräldraskap ifrågasätts och villkoras (Tinnerholm Ljungberg 2011: 81). Detta har i socialsekreterarnas utredningar visat sig motivera allt från synen på samkönade föräldrar som barnlösa till att rättfärdiga de stränga krav som ställs på samkönade föräldrar. Därigenom framträder hur en biologisk-genetisk hegemoni präglar socialsekreterarnas syn på föräldraskap där det sociala föräldraskapet ges ringa eller ingen betydelse och där samkönat föräldraskap som en konsekvens blir mindre legitimt än heteronormativt sådant. Socialsekreterarnas syn på utredningens syfte och innehåll vilar därmed ofta på en heteronormativ logik. Samtidigt som samkönade föräldrar genom närståendeadoptionslagstiftningen i Rosenbergs terminologi *inkluderas* som möjliga föräldrar *exkluderas* de i utredningarna från det som anses vara ett "naturligt", det vill säga heterosexuellt, föräldraskap (Rosenberg 2002: 100ff). Samkönat föräldraskap har därför visats förutsätta assimilering till socialsekreterarnas heteronormativa ideal där heterosexuella privilegier lämnas opblematiserade.

I analysen framträder hur den governmentalitet som präglat de statliga offentliga utredningarna om samkönad adoption går igen i socialsekreterarnas bedömningar där disciplineringen av samkönade föräldrar utmärks av en strävan efter att anpassa dem efter normer i det rådande samhället. Samkönade föräldrars förmåga att uppfostra *heterosexuella* barn konstrueras i denna governmentalitet som avgörande (Jonsson Malm 2011: 291ff). I linje med Ahmeds teorier kan det således skönjas en tendens till att socialsekreterarna vill säkra en orientering av såväl samkönade föräldrar som deras barn till en straight familjelinje, där queert liv ses som oönskade avvikelser från denna linje. Detta framträder särskilt i vissa socialsekreterares oro för att samkönade föräldrar kan hota barnets fortsatta anpassning till en önskad heterosexuell livsföring. Samtidigt kan en tendens skönjas till att föräldrar i samkönade relationer, vilka genom sin sexualitet redan avviker från den straighta familjelinjen, i möjligaste mån bör (om)orienteras mot denna linje utifrån andra normativa ideal kring bland annat klass och kärnfamiljen såsom äktenskap, fast anställning och fin rymlig bostad. På så sätt kan vissa samkönade föräldrars sätt att presentera sitt föräldraskap framstå som mindre avvikande där *homonormativitet* med Ahmeds terminologi kan innebära en möjlighet att utsträcka den straighta familjelinjen också till samkönade föräldrar (Ahmed 2006: 172ff). Därmed framträder hur samkönade föräldrar inte bara bedöms mot heteronormativa ideal utan också mot homonormativa sådana. Återigen ekar tongångar från tidigare decenniers statliga offentliga utredningar om samkönad adoption där Edenheim visat att

”homosexuella har tilldelats rättigheter i utbyte mot anpassning till utredningarnas definition av homosexualitet” (Edenheim 2005: 238).

Sammanfattningsvis har jag i artikeln visat hur dagens lagstiftning och socialsekreterarnas adoptionsutredningar leder till olika förutsättningar för föräldrar i samkönade och olikkönade relationer att erkännas rättsligt. Föräldrar i olikkönade relationer som får barn behöver inte genomgå en närståendeoption – oavsett om de är gifta eller saknar biologiska band till barnet – och får därmed inte sitt föräldraskap villkorat efter de kriterier som denna studie har visat gäller för föräldrar i samkönade relationer. Artikeln har visat hur kriterier som inte ens skulle neka en förälder i en olikkönad relation *vårdnad* om sitt barn såsom arbetslöshet, övervikt eller en stundande separation här används för att bestämma om en förälder i en samkönad relation ens ska erkännas som förälder juridiskt. Den governmentala styrning som sker genom socialsekreterarnas utredningar av samkönat föräldraskap visar på statens syn på vad samkönat föräldraskap måste leva upp till för att staten ska anse föräldraskapet lämpligt och sanktionerat. Adoptionsutredningarna gör därmed det politiska personligt då samkönade föräldrar måste leva upp till personliga kvalifikationer utifrån politiska önskemål för att erkännas som föräldrar till sina barn. Jag hoppas att jag med denna artikel har kunnat visa läsaren de konsekvenser som dagens diskriminerande lagstiftning tillsammans med en oreglerad adoptionsutredning får för samkönat föräldraskap i Sverige och att detta kan inspirera till fortsatt kamp för en jämlik familjelagstiftning.

TACK

Jag vill tacka Christina Alnevall, adjunkt i genusvetenskap, för ovärderlig hjälp med både min masterstudie och denna artikel. Jag vill även rikta ett stort tack till redaktionen på *Tidskrift för genusvetenskap* och de anonyma granskarna för värdefulla synpunkter på texten.

Referenser

- Ahmed, Sara (2006) *Queer phenomenology: orientations, objects, others*. Durham, NC: Duke University Press.
- Bacchi, Carol Lee (2009) *Analysing Policy: what's the problem represented to be?*. Frenchs Forest, NSW: Pearson.
- Butler, Judith (2007) *Genustrubbel: feminism och identitetens subversion*. Göteborg: Daidalos.
- Dean, Mitchell (2010) *Governmentality: Power and Rule in Modern Society*. Thousand Oaks CA: SAGE Publications.
- Edenheim, Sara (2005) *Begärets lagar: moderna statliga utredningar och heteronormativitetens genealogi*. Eslöv: Symposion.
- Foucault, Michel (2004) *Sexualitetens historia: Band 1 Viljan att veta*. Göteborg: Daidalos.
- Jonsson Malm, Carolina (2011) *Att plantera ett barn: internationella adoptioner och assisterad befruktning i svensk reproduktionspolitik*. Lund: Historiska institutionen, Lunds universitet.
- Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lemke, Thomas (2011) *Foucault, Governmentality, and Critique*. Boulder, Colo: Paradigm.
- Malmquist, Anna (2015) A crucial but strenuous process: Female same-sex couple's reflections on second-parent adoption. *Journal of GLBT Family Studies* 11(4): 351–374.
- Mägi, Erik och Zimmerman, Lina-lea (2015) *Stjärnfamiljejuridik: svensk familjelagstiftning ur ett normkritiskt perspektiv*. Malmö: Gleerups Utbildning.
- Nordqvist, Petra (2006) Önskat och oönskat föräldraskap: Kön och sexualitet i svensk lagstiftningshistoria om insemination. *Lambda Nordica* 11(1–2): 30–46.
- Nyström, Katarina (2016) Att göra det politiska personligt: en diskursanalys av socialsekreterares bedömningar av lämpligt föräldraskap i samband med juridiskt samkönad närståendeadoption. Masteruppsats i genusvetenskap, Stockholms universitet.
- Rosenberg, Tiina (2002) *Queerfeministisk agenda*. Stockholm: Atlas.
- Socialstyrelsen (2014) *Adoption: handbok för socialtjänstens handläggning av internationella och nationella adoptioner*. Falun: Edta Bobergs.
- Tinnerholm Ljungberg, Helena (2011) *Familjen är omöjlig, Freidenvall, Lenita och Jansson, Maria, (red) Politik och kritik: En feministisk guide till statsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Nyckelord

Samkönat föräldraskap, närståendeadoption, adoptionsutredningar, socialtjänsten, governmentaltitet, heteronormativitet

Katarina Nyström

E-post: katarina_nystrom@hotmail.com